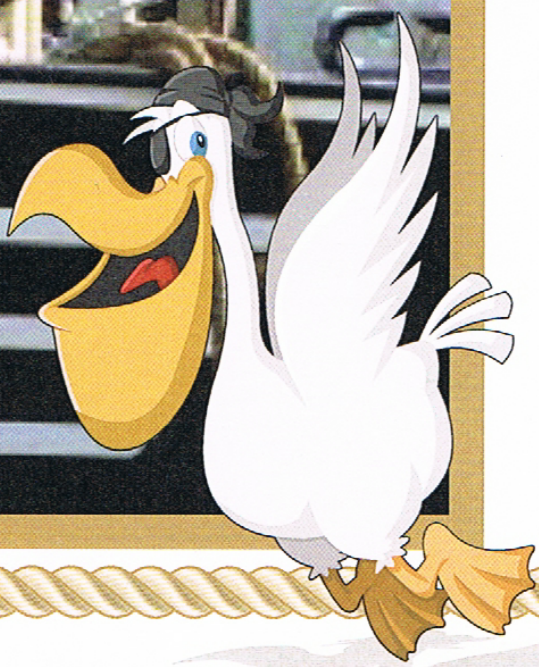
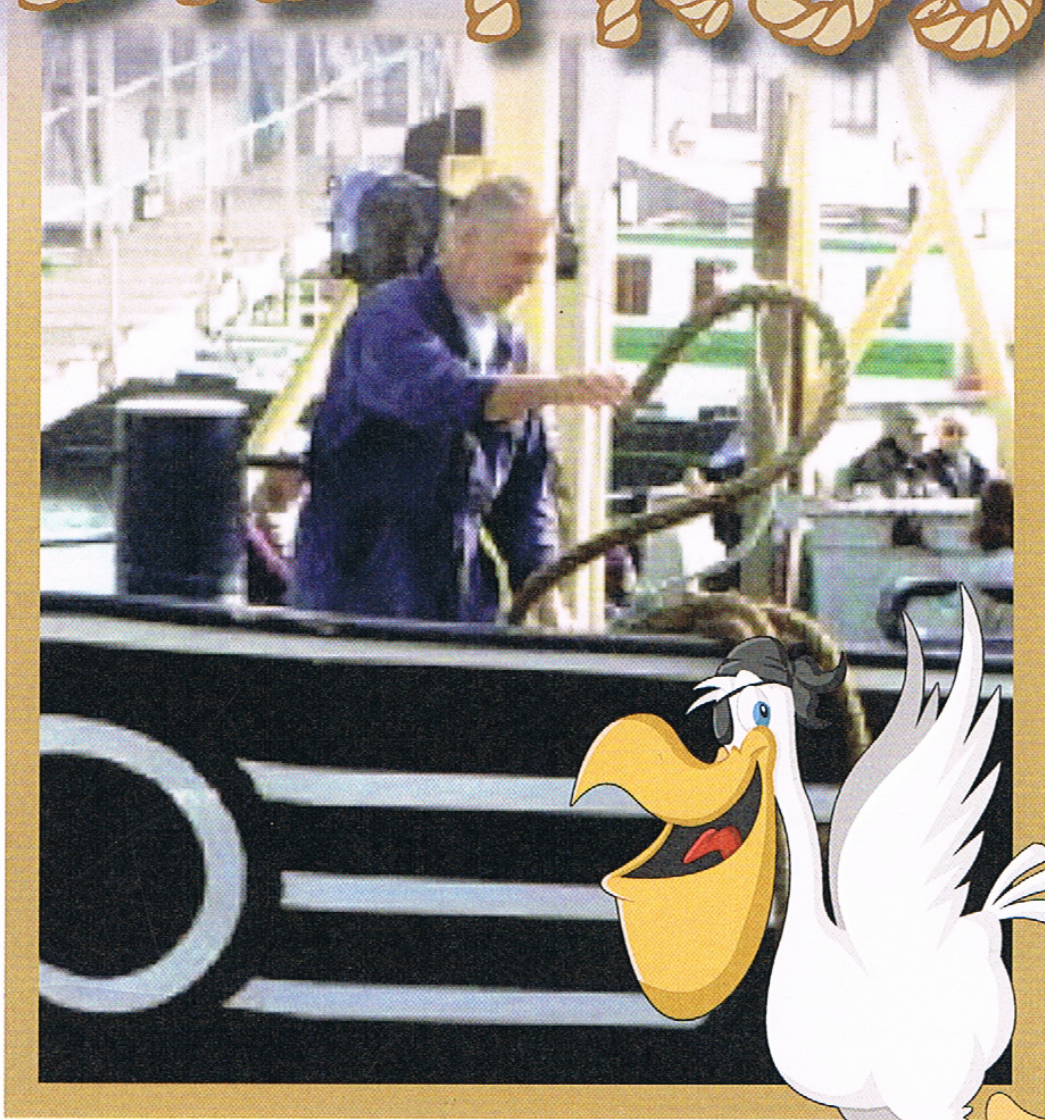

GOOI LOS DIE TROS!

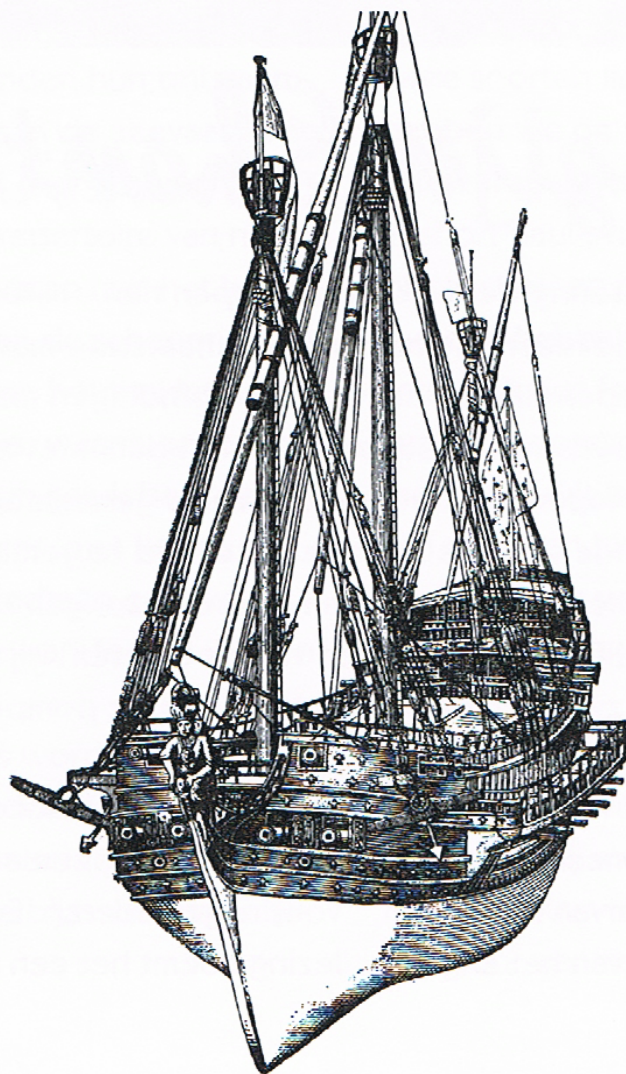

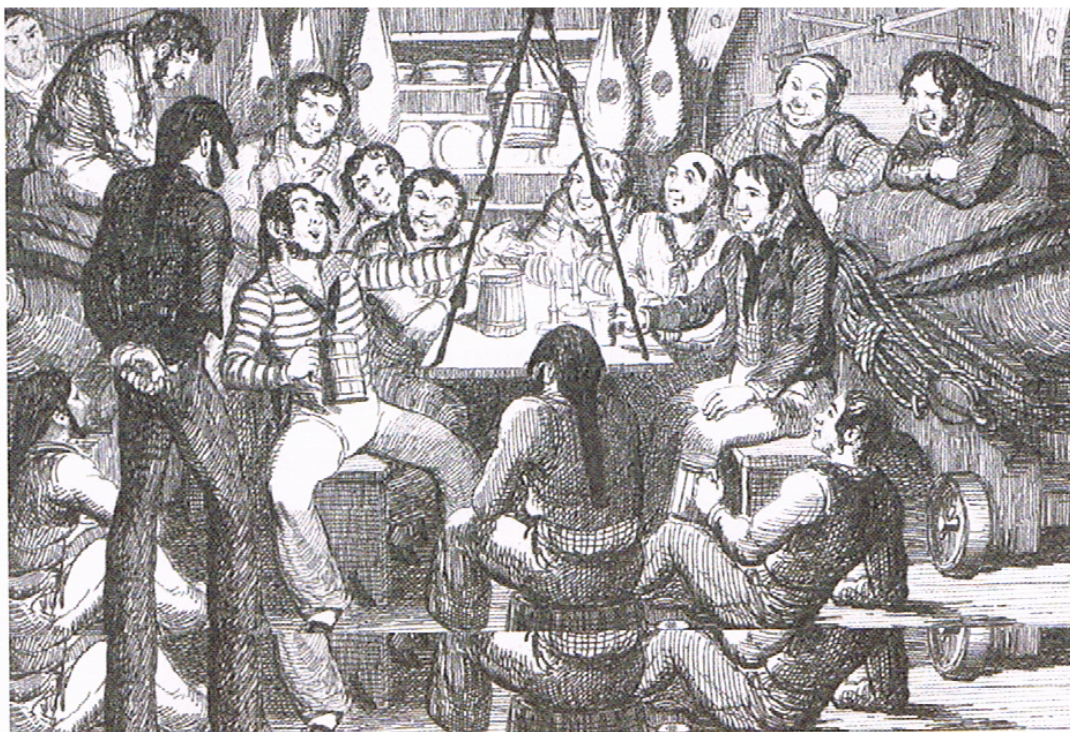

Gooi los die tros is een lesproject speciaal ontwikkeld voor de basisschool als onderdeel van de activiteiten ter gelegenheid van het 4e lustrum van het Harderwijker Shantykoor De Boekaniers.

Met dit project willen we kinderen laten kennismaken met de oude zeemansliederen, shanty's uit de tijd van de zeilvaart, en laten beleven welke rol deze liederen tijdens het zware werk aan boord speelden.

Met behulp van de bijgeleverde cd en teksten kunnen kinderen de liedjes aanleren en bijbehorende bewegingen oefenen.

Wat zijn Shanty's

Rond de eeuwwisseling deden stoomschepen hun onstuitbare intrede op de wereldzeeën. Ze namen in toenemende mate de plaats in van de zeilschepen die tot dusver de verbindingen met overzeese wereld- of gebiedsdelen hadden onderhouden. Met het verdwijnen van de zeilschepen, ook wel windjammers genoemd, dreigden ook de zogenaamde shanty's in de vergetelheid te geraken. Deze ritmische arbeidslieederen werden aan boord gezongen tijdens bijvoorbeeld het gelijktijdig doorhalen van de brassen, bij het ankerlichten of bij het zware en eentonige werk aan de pompen.

Voor het ontstaan van het woord "shanty" bestaan meerdere verklaringen. Een daarvan is dat het woord is afgeleid van het Engelse

woord "chant", wat zoveel betekent als zingen, een aanduiding voor negerliederen. Een andere lezing noemt het een afleiding

van het Franse woord “chanter of chantez” zoals de Franssprekende neger-bootwerkers in New-Orleans het uitdrukten. Naast de werkliederen waren er ook de ballades, waarin het harde leven aan boord, de willekeur van het scheepsgezag, de goede of slechte eigenschappen van het schip of de emotionele bindingen met de wal werden bezongen. Niet al deze liederen vonden hun ontstaan rechtstreeks in de zeevaart. Een aantal werd overgenomen uit het arbeidsrepertoire van negers die belast waren met het laden en lossen van de schepen, of uit het milieu van houthakkers en goudzoekers, waarin zeelui soms enige tijd hun geluk beproefden om vervolgens, met kennis van nieuwe melodieën en teksten, naar de zeevaart terug te keren.

Met shanty's worden uitsluitend die liederen bedoeld, die werk-ondersteunend gebruikt werden. Hierbij is voornamelijk het ritme

belangrijk. De andere, vaak wat melancholieke liederen (forebiters), kunnen als zeemansliederen worden omschreven. Beide categorieën geven een duidelijk beeld van het leven en werken van het internationale legioen zeelui op de toenmalige wereldzeilvloot.

Soorten Shanty's

We maken onderscheid tussen twee soorten liederen. Allereerst hebben we de werkliederen oftewel shanty's, onderverdeeld in short haul-, halyard-, windlass- of capstan- en pompshanty's. Ten tweede hebben we de forebiters, ook wel forecastle of fo'csl liedjes genoemd. Over het algemeen zijn dat ballades of liederen over een historisch moment. De forecastle was het verblijf van de bemanning.

Short haul shanty

Short haul shanty's waren voor werk waarbij men snel, kort aan het touwwerk moest trekken voor een relatief korte tijd.

Bijvoorbeeld het inkorten of het ontvouwen van de zeilen.

Long haul shanty

Long haul shanty's of halyard shanty's waren voor het zwaardere werk. Bijvoorbeeld om de ra's op te hijsen. Hiervoor was een shanty vereist die de mannen rust gaf tussen het trekken aan de touwen. Dit type shanty heeft over het algemeen na iedere regel een refreinregel.

Capstan Shanty

Capstan (of windlass) shanty's werden gebruikt voor repetitief werk waarbij een vast ritme het werk moest veraangenamen. Ze werden hoofdzakelijk ge-

bruikt voor het ophalen van het anker en de zware ankerketting. Het ophalen van het anker werd gedaan door de kaapstander in de rondte te draaien. Dit duurde vaak lang en was zwaar werk.

Pomp shanty's

Houten schepen waren niet geheel waterdicht; het hout zette uit en kromp bij temperatuurswisselingen en dus moest het water er weer uit worden gepompt. Daarvoor waren in de loop der tijd twee types pompen in gebruik. Een soort met een groot wiel, waaraan werd gedraaid en waaraan touwen waren bevestigd, zodat meer mannen mee konden helpen.

Een ander type was de pomp waarbij op en neergaande bewegingen werden gemaakt.

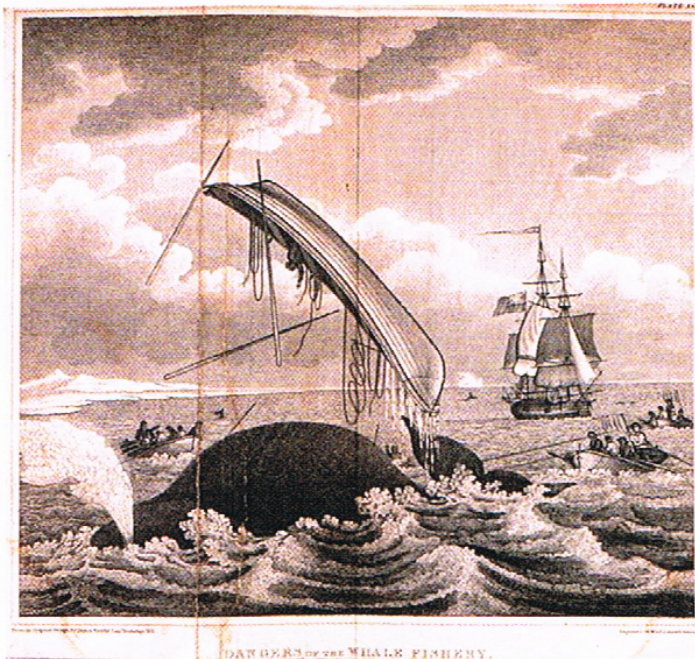
Whaling Shanty's

Het leven aan boord van een walvisvaarder was slechter dan op welk ander type schip, misschien met uitzondering van het leven aan boord van een piraatschip (met betrekking tot het overleven). De zeereizen duurden over het algemeen twee of drie jaar, en er was altijd die stank van walvisolie. De jacht op walvissen kon er toe leiden dat een sloep een slag met de staart

van een walvis kreeg waardoor het averij opliep. Veel zeelui werden zo verminkt of gedood.

Forebitters

In de spaarzame vrije tijd, bijv. 's avonds, was er tijd om wat te ontspannen. Zingen en muziek maken waren favoriete manieren van ontspanning. De liederen gingen vaak over havenplaatsen die waren aangedaan, over thuis en over de meestal slechte omstandigheden aan boord. Natuurlijk ging het dan over zaken als: liefde, avontuur, medelijden, bijzondere personen, gevechten, of eenvoudigweg over alledaagse dingen.

Lessuggesties

Haallijntje Boelijntje

Dit lied is een "HAALLIED". Een lied dat bijvoorbeeld gezongen werd bij het hisen van de zeilen of het ophalen van het anker.

Laat de kinderen luisteren naar het liedje Haallijntje Boelijntje (cd).

Haal-lijn-tje, boe-lijn-tje, ka-trijn-tje, Am-ster-dam, Rot-ter-dam,
Dordt, Zoet-wa-ter-tje krijg je een schijn-tje geen bo-ter-tje
in je gort. Haal-lijn-tje, boe-lijn-tje,
haal-lijn-tje, ho. haal-lijn-tje, HO.

1
Haallijntje, boelijntje, katrijntje,
Amsterdam, Rotterdam, Dordt.
Zoetwatertje krijg je een schijntje.
Geen botertje in je gort.

Refrein
Haallijntje, boelijntje, haallijntje, ho.
Haallijntje, boelijntje, haallijntje, HO.

2
Haallijntje, boelijntje, katrijntje,
Amsterdam, Rotterdam, Dordt.
Jenevertje krijg je een schijntje.
Zoetwatertje bij je gort.

Refrein

3
Haallijntje, boelijntje, katrijntje,
Amsterdam, Rotterdam, Dordt.
Zoetwatertje krijg je een schijntje.
Geen botertje in je gort.

Refrein

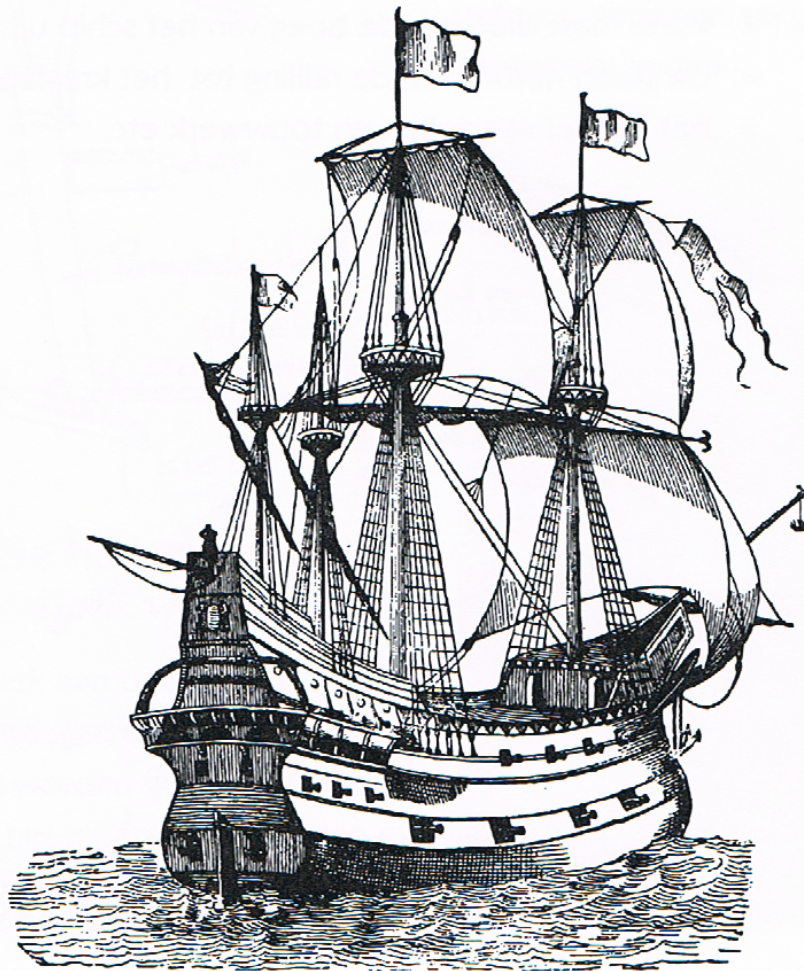
(Een boelijn is een touw, waarmee de lijzijde van een zeil strak naar voren in de wind getrokken kan worden).

Suggesties voor de bespreking van de tekst:

Wat vertelt de tekst over het eten en drinken aan boord?

Er was weinig drinkwater, je kreeg geen boter maar zoet water in je gortepap en de beman-

ning kreeg een klein beetje jenever. Eten en drinken aan boord moest lang bewaard kunnen blijven: bonen, meel, scheepsbeschuit, vlees in het zout, bier, jenever etc. Door gebrek aan vitamines kon de bemanning een ziekte als scheurbuik krijgen. Op lange reizen moest dan tussentijds een haven worden aangedaan om vers fruit in te nemen.

Voorzanger

Aan boord was vaak een voorzanger (shantyman) die begon met zingen en de mannen vielen in. De shantyman verzong net zo lang coupletten tot het werk klaar was.

"'All hands on board', our boatswain cries".

Laat de kinderen het liedje voor de tweede keer horen en het refrein meezingen. Laat vervolgens de kinderen het refrein meezingen en de hele groep of een deel daarvan gelijktijdig de trekbeweging maken om te eindigen met een krachtig "HO"!

De rol van de voorzanger (shantyman) kan door de leerkracht, een kind, of een groepje kinderen worden uitgevoerd. Net voordat het refrein wordt ingezet roept de shantyman "HA-LEN"!

Het is leuk om het liedje in de speelzaal (of op het schoolplein) met een of meer touwen uit te voeren. De kinderen staan dan achter elkaar, met twee handen aan het touw en bewegen bij het refrein met de armen ritmisch naar achter en naar voren.

De kinderen zingen nu het hele lied en maken de bewegingen bij het refrein zoals hierboven is beschreven.

Suggestie:

Deze activiteit kan ook in de gymzaal worden gedaan als de gymtouwen via de rail aan

het plafond moeten worden
verplaatst. In dit geval trekken

twee kinderen en de rest van de
groep zingt.

West Zuid-West van Ameland

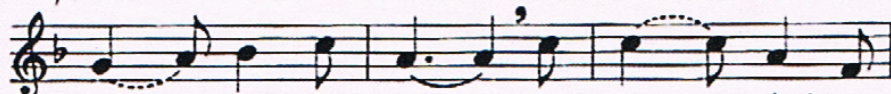
Dit lied is een BALLASTLIED. Het werd gezongen bij het innemen van ballast. In dit geval werd een lading zand aan boord gebracht om de stabiliteit van het schip te vergroten. Het zand moest in het ruim worden geschept

WEST-ZUID-WEST

1. West Zuid-West van A - me-land, Daar
2. Hoog is de zol - - der,
3. An - - na van Nes - te, Ver -
4. 't Is ha - - ring of pa - - ling, Of
5. Toen 'k laatst van Su - - ri - na - me kwam, Zag
6. En op die klip daar lag een koe, Een
7. En om die koe daar dans-ten wel De

1. ligt een kolk - je diep: Daar vangt men schol en
2. Laag is de vloer; Mooi is het
3. koop-te gij geen vis? Wel - nee ik, A - me -
4. ver - se ka - bel - jauw. Je mag er niet van
5. ik van ver een schip, Ik dacht dat 'taan de
6. won - der - ba - re koe, Die al - le maan - den
7. kalf - jes in het rond: Zij dans - ten al - len

1. schel - le - vis, Maar mooi - e meis - jes niet.
2. meis - - je, Maar le - lijk is de moer.
3. liet - - je, Ik weet niet wat het is.
4. e - - ten: Je hart - je is te flauw.
5. wol - ken hing, Maar het zat op een klip.
6. kal - ven moest: Zij was er naar aan toe.
7. poot aan poot, Zo - dat ik 't won - der vond.

na ieder der strophen 2-7. wordt strophe 1 herhaald

Oefenen

Opdracht 1

Laat de kinderen het liedje horen en reageren op de tekst. (Duidelijk is deze tekst verzonnen door een shantyman.)

Opdracht 2

Laat de kinderen staan en het liedje nog een keer horen. Nu mogen ze bij HOOG IS DE ZOLDER de armen omhoog steken en bij LAAG IS DE VLOER met de armen naar de grond wijzen.

Opdracht 3

De hele groep, een deel van de groep, een kind of de leerkracht. De leerkracht zingt de coupletten en ondertussen wordt gelijktijdig de scheppende beweging gemaakt door de anderen. Bij het refrein mogen de armen weer omhoog of naar beneden.

We gaan zelf een werklied maken

De kinderen mogen in groepjes zelf een tekst van vier regels maken die gebruikt kan worden als werklied. Geef als aandachtspunt mee dat iedere zin moet passen op vier tellen.

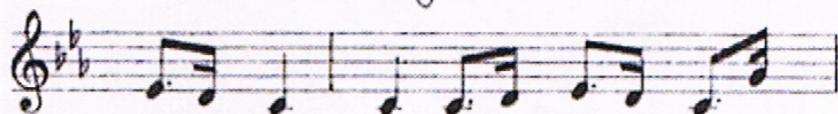
Voorbeeld:

Hee, geef die ketting door, van links naar rechts van jou naar mij.
Hee, geef die ketting door, 't anker moet omhoog!

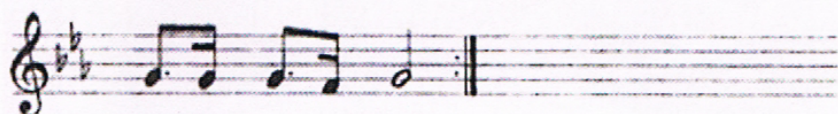
Hee, geef die ketting door

Hee, geef die ket-ting door, van links naar rechts, van

jou naar mij. Hee, geef die ket-ting door, 't

an-ker moet om-hoog!

Hee, geef die ketting door,
van links naar rechts, van jou naar mij.
Hee, geef die ketting door,
't anker moet omhoog!

Deze tekst kan ook als oefening worden gebruikt voordat de kinderen zelf aan de slag gaan.

Laat de kinderen als afsluiting hun zelfgeschreven tekst presenteren.

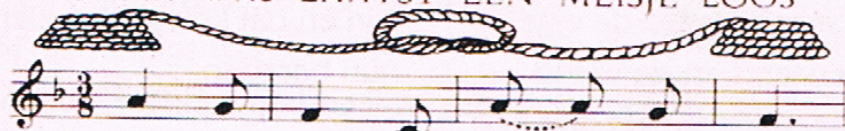
Overige liedjes op de cd:

Daar was laatst een meisje loos

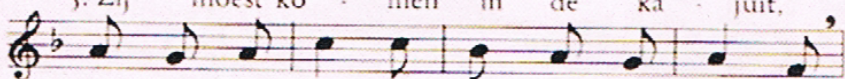
Dit lied was al in omloop voor 1875. De tekst is nog ouder en kan zijn gebaseerd op het verhaal van Maria Meenings die in 1726 verkleed als matroos aan boord van het schip de Berbices

was gekomen. Maria was het liefje van schipper Jacob Onkruid. Bij Kaap de goede Hoop moest Maria van boord terwijl het schip doorvoer naar Indië.

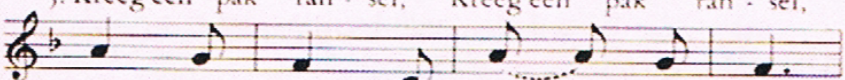
DAAR WAS LAATST EEN MEISJE LOOS

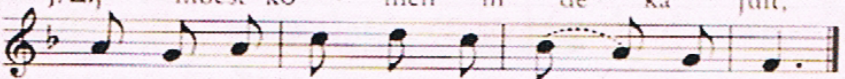
1. Daar was laatst een meis - je loos,
2. Zij moest klim - men in de mast,
3. Maar door storm en te - gen weer
4. „Och, kap - tein - tje, sla me niet,
5. Zij moest ko - men in de ka - juit,

1. Die wou gaan va - ren, Die wou gaan va - ren,
2. Ma - ken de zei - len, Ma - ken de zei - len,
3. Sloe - gen de zei - len, Sloe - gen de zei - len,
4. Ik ben uw lief - je, Ik ben uw lief - je,
5. Kreeg een pak ran - sel, Kreeg een pak ran - sel,

1. Daar was laatst een meis - je loos,
2. Zij moest klim - men in de mast,
3. Maar door storm en te - gen weer
4. „Och kap - tein - tje, sla mij niet:
5. Zij moest ko - men in de ka juit,

1. Die wou gaan va - ren als licht - ma troos,
2. Ma - ken de zei - len met touw - tjes vast.
3. Sloe - gen de zei - len van bo - ven neer.
4. Ik ben uw lief - je, zo als gij ziet!"
5. Kreeg een pak ran - sel en toen was het uit.

Al die willen te kap'ren varen

Een kaper was iemand (ook wel een schip) die met toestemming van de regering de kaapvaart uitoefent en hiervoor een kaperbrief heeft gekregen. Dus hij ging als zeerover varen. In oorlogstijd tracht hij in eigen beheer vijandelijke schepen buit te maken. Op die manier werd de eigen vloot versterkt en de vijand verzwakt. Dit is anders dan een

piraat die er alleen op uit is om zoveel mogelijk goederen buit te maken. Door piraten overwonnen schepen, als ze niet gebruikt of verkocht konden worden, werden tot zinken gebracht. De mannen die ter kaapvaart gingen moesten dus stoere kerels zijn en dat kon je dan zien aan hun baarden.

AL DIE WILLEN

Al die wil-len te kaap - ren va - ren, Moeten
man-nen met baar - den zijn! Jan, Pier, Jo - ris en Kor-
neel, Die heb-ben baar-den, die heb-ben baar-den! Jan, Pier,
Jo - ris en Korneel, Die hebben baarden: zij va - ren mee!

Al die willen te kaap'ren varen,
Moeten mannen met baarden zijn.

Refrein

Jan, Pier, Jores en Korneel,
Die hebben baarden, die hebben baarden,
Jan, Pier, Jores en Korneel,
Die hebben baarden, zij varen mee.
Al die ranzige tweebak lusten,
Moeten mannen met baarden zijn.

Refrein

Al die deftige pijpkens smoren,
Moeten mannen met baarden zijn.

Refrein

Al die met ons de walrus killen,
Moeten mannen met baarden zijn.

Refrein

Al die dood en de duivel niet duchten,
Moeten mannen met baarden zijn.

Refrein 2x

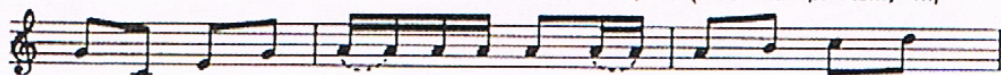
Wat gaan we doen met de dronken Zeeman

Dit van oorsprong Engelse liedje was een van de weinige liedjes die aan boord van de kleinere schepen van de Engelse marine (King's Navy) gezongen mocht worden. Het is een lied waarbij de matrozen de val (een touw waarmee zeilen gehesen wor-

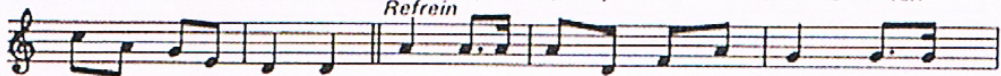
den) over hun schouders legden en stampend en zingend weg liepen terwijl het zeil langzaam en regelmatig omhoog ging. De Engelse tekst Drunken Sailor en de muziek komen al voor in het boek "Incidents of a Wailing Voyage" van Olmstead uit 1839.

1. Wat gaan we doen met de dron - ken zee - man, wat gaan we doen met de
2. Stop hem in z'n bed, hij zal wel sla - pen, stop hem in z'n bed, hij
3. Hang hem in de mast om uit te waai - en, hang hem in de mast om
4. Roep de ka - pi - tein, hij zal hem le - ren, roep de ka - pi - tein, hij

1. dron - ken zee - man, wat gaan we doen met de dron - ken zee - man
2. zal wel sla - pen, stop hem in z'n bed, hij zal wel sla - pen
3. uit te waai - en, hang hem in de mast om uit te waai - en
4. zal hem le - ren, roep de ka - pi - tein, hij zal hem le - ren

- 1.-4. 'smorgens in de vroeg - te. Ho - la en hop daar gaat - ie, ho - la en

hop daar gaat - ie, ho - la en hop daar gaat - ie 'smor - gens in de vroeg - te!

Wat gaan we doen met de dronken Zeeman

Dit van oorsprong Engelse liedje was een van de weinige liedjes die aan boord van de kleinere schepen van de Engelse marine (King's Navy) gezongen mocht worden. Het is een lied waarbij de matrozen de val (een touw waarmee zeilen gehesen wor-

den) over hun schouders legden en stampend en zingend weg liepen terwijl het zeil langzaam en regelmatig omhoog ging. De Engelse tekst Drunken Sailor en de muziek komen al voor in het boek "Incidents of a Wailing Voyage" van Olmstead uit 1839.

1. Wat gaan we doen met de dron-ken zee-man, wat gaan we doen met de
2. Stop hem in z'n bed, hij zal wel sla-pen, stop hem in z'n bed, hij
3. Hang hem in de mast om uit te waai-en, hang hem in de mast om
4. Roep de ka-pi-tein, hij zal hem le-ren, roep de ka-pi-tein, hij

1. dron-ken zee-man, wat gaan we doen met de dron-ken zee-man
2. zal wel sla-pen, stop hem in z'n bed, hij zal wel sla-pen
3. uit te waai-en, hang hem in de mast om uit te waai-en
4. zal hem le-ren, roep de ka-pi-tein, hij zal hem le-ren

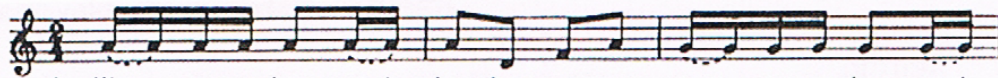
Refrain

1.-4. 'smorgens in de vroeg-te. Ho-la en hop daar gaat-ie, ho-la en
hop daar gaat-ie, ho-la en hop daar gaat-ie 'smor-gens in de vroeg-te!

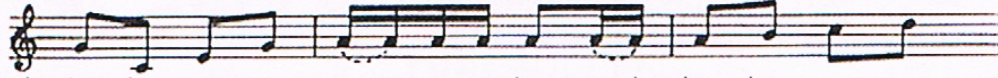
Wat gaan we doen met de dronken Zeeman

Dit van oorsprong Engelse liedje was een van de weinige liedjes die aan boord van de kleinere schepen van de Engelse marine (King's Navy) gezongen mocht worden. Het is een lied waarbij de matrozen de val (een touw waarmee zeilen gehesen wor-

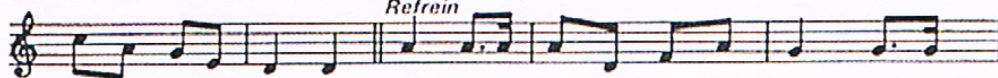
den) over hun schouders legden en stampend en zingend weg liepen terwijl het zeil langzaam en regelmatig omhoog ging. De Engelse tekst Drunken Sailor en de muziek komen al voor in het boek "Incidents of a Wailing Voyage" van Olmstead uit 1839.

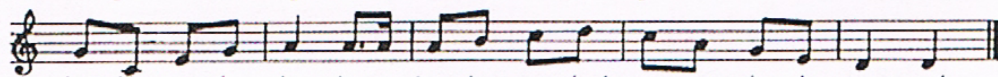
1. Wat gaan we doen met de dron - ken zee - man, wat gaan we doen met de
2. Stop hem in z'n bed, hij zal wel sla - pen, stop hem in z'n bed, hij
3. Hang hem in de mast om uit te waai - en, hang hem in de mast om
4. Roep de ka - pi - tein, hij zal hem le - ren, roep de ka - pi - tein, hij

1. dron - ken zee - man, wat gaan we doen met de dron - ken zee - man
2. zal wel sla - pen, stop hem in z'n bed, hij zal wel sla - pen
3. uit te waai - en, hang hem in de mast om uit te waai - en
4. zal hem le - ren, roep de ka - pi - tein, hij zal hem le - ren

- 1.-4. 'smorgens in de vroeg - te. Ho - la en hop daar gaat - ie, ho - la en

- hop daar gaat - ie, ho - la en hop daar gaat - ie 'smor-gens in de vroeg - te!

My Bonnie is over the ocean

De herkomst van dit lied dat in veel talen voorkomt is niet duidelijk. Het komt in veel liedbundels voor, zonder een verdere herkomst beschrijving. Het lied wordt nog regelmatig gezongen door de diverse koren
Als het zingen van liedjes over

de zee, de zeevaart of de visserij naar meer smaakt, dan kan het Harderwijker Shantykoor De Boekaniers u hierbij ondersteunen. Stuur een email naar: secretaris@boekaniers.com en we helpen u graag verder.

1. My Bon-nie is o-ver the o-cean, my
Bon-nie is o-ver the sea, my Bon-nie is o-ver the
o-cean, oh bring back my Bon-nie to me! Bring back,
bring back, oh bring back my Bon-nie to me, to me,
bring back, bring back, oh bring back my Bon-nie to me!

2. O blow ye winds over the ocean,
o blow ye winds over the sea,
o blow ye winds over the ocean,
and bring back my Bonnie to me! Bring back ...

3. Last night as I lay on my pillow,
last night as I lay on my bed,
last night as I lay on my pillow,
I dreamed that my Bonnie was dead. Bring back ...

4. The winds have gone over the ocean,
the winds have gone over the sea,
the winds have gone over the ocean,
and brought back my Bonnie to me. Brought back ...

Text und Melodie
aus Schottland

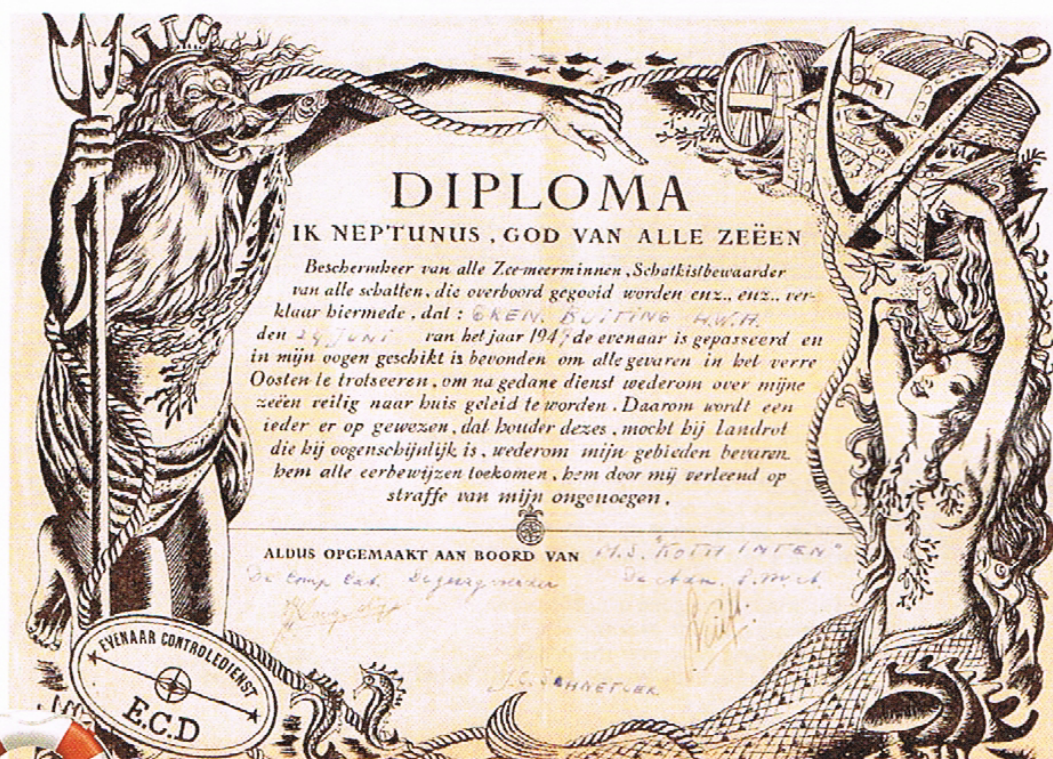
Tot slot

Aan boord werd natuurlijk niet alleen maar tijdens het werk gezongen. Als er niet gewerkt of geslapen werd ging de bemanning vaak zingen op een hoek van het voordek. Daarbij zongen ze liederen over vreemde havens, hun huis en gezin of over de meestal slechte omstandigheden aan boord. Natuurlijk ging het dan over zaken als: liefde, avontuur, medelijden, bijzondere personen, gevechten, of eenvoudigweg over alledaagse dingen.

Feest aan boord

Aan boord werden ook feesten gevierd. Vaak werd dan een extra oorlam (een extra borrel) aan de bemanning gegeven. Denk daarbij aan de algemene feestdagen en de verjaardagen van de schipper of de koopman. Andere verjaardagen werden niet gevierd. Een speciaal feest werd gevierd bij het passeren van de evenaar of linie.

Bij die gelegenheid kwam Neptunus aan boord om alle bemanningsleden, die voor de eerste

keer de evenaar passeerden, te dopen. Het bemanningslid werd eerst ingezeept met een smurrie en daarna in een kuip zeewater gedompeld om hem schoon te maken. Meestal werd na afloop van de plechtigheid een brevet uitgereikt.

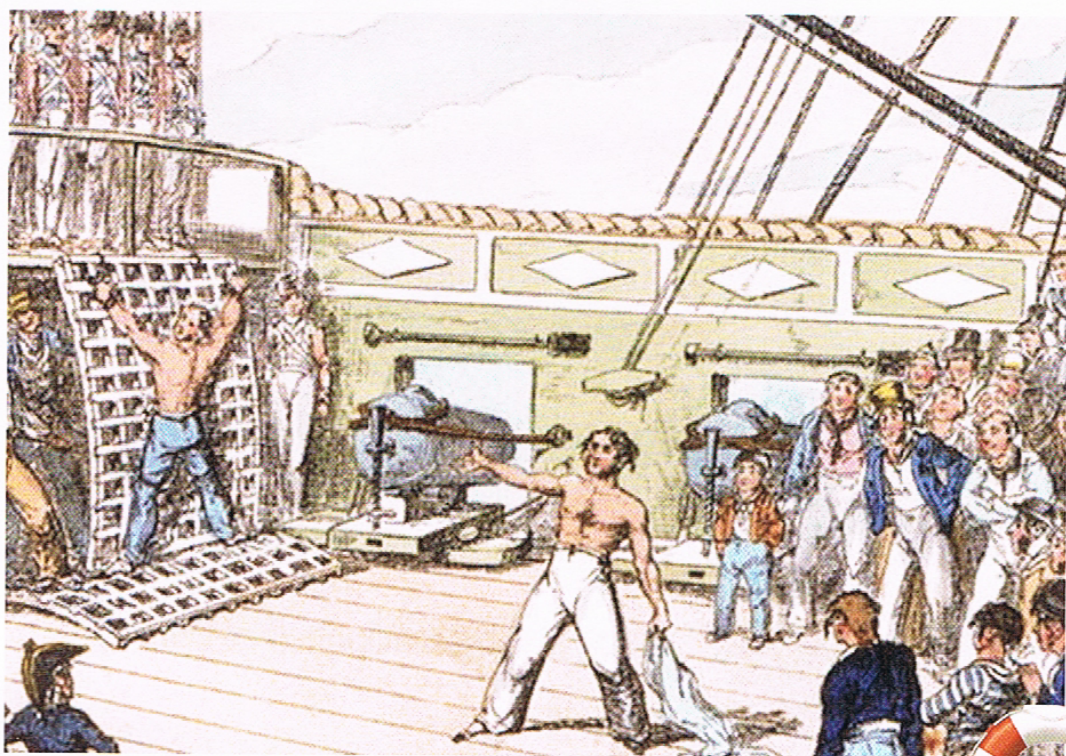
Straffen

Aan boord werden ook straffen uitgedeeld. Zo kon een opvarende in de ijzers geslagen worden of wel hij werd geboeid en op-

gesloten in b.v. het kabelgat, een ruimte voor op het schip waar de touwen werden opgeslagen.

In ernstigere gevallen werd de man vastgemaakt aan de mast en kreeg zweep- of stokslagen. Dit komen we tegen in "Daar was laatst een meisje loos".

Een heel zware straf was kielhalen. Daarbij werd de zeeman een of meer keren aan een touw onder het schip doorgehaald. Als hij pech had dan verdrong hij tijdens die straf.

Voor de leerkrachten hebben we achtergrond informatie over shanty's opgenomen

Dit schoolproject is met financiële steun van Stichting Burgerweeshuis Harderwijk,
en International Shanty and Seasoning Association mogelijk gemaakt door:
"Harderwijker Shantykoor de Boekaniers" ter gelegenheid van het twintig jarig bestaan van het koor.

Harderwijk 2014

